

УДК 373.5(4):008-022.218:004

КУЛЬТУРНИЙ АСИМІЛЯТОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ірина Іванюк

Анотація. В статті звертається увага на важливість формування полікультурної компетентності особистості в сучасному багатокультурному суспільстві. Особлива роль в цьому процесі відводиться сучасним засобам інформаційних технологій. Автор розглядає особливості використання "культурного асимілятора" як засобу формування полікультурної компетентності в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі.

Ключові слова: культурний асимілятор, полікультурна компетентність, полікультурна комунікація, комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище, засоби навчання.

Abstract. The article draws attention to the importance of the multicultural competence of the individual in multicultural society. A special role in this process is given to modern means of information technologies. The author discusses "cultural assimilators" as formation tool of multicultural competence in computer-oriented learning environment.

Key words: cultural assimilator, intercultural communication, intercultural competence, computer learning environment, learning tools.

Актуальність. Підвищення реальної та віртуальної мобільності людей в сучасному світі посилило їх потребу в успішній культурній адаптації й ефективній комунікації. Розуміння різних культур допомагає людям адаптуватися до незнайомого середовища, жити і працювати з людьми, які належать до різних культур. Налагодження зв'язків та позитивне ставлення до інших культур, спонукає людей займати активну громадянську позицію в багатокультурному суспільстві. Таким чином, зростає потреба у подальшому впровадженні полікультурної освіти та формуванні полікультурної компетентності особистості. Освітні технології інтенсивно розвиваються

завдяки використанню сучасних технічних засобів. Це змінює підхід до освіти в багатьох країнах світу. Йдеться про формування та розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища (КОНС), в якому використовуються інформаційні технології, нові форми і засоби навчання, що сприяють формуванню полікультурної компетентності учасників навчально-виховного процесу.

Визначення проблеми. Накопичений на сьогодні вітчизняний досвід з впровадження полікультурної освіти та формування полікультурної компетентності, більшою мірою стосується досвіду використання таких засобів та методів навчання, як інтерактивне моделювання ситуації, семінари, соціопсихологічні тренінги, групова робота, дискусії, ситуаційно-рольові ігри, методи “критичних інцидентів”, “культурних капсул”, “культурний асимілятор”, самостійна робота з інформаційними джерелами тощо. Проте про зарубіжний досвід використання під час такої роботи інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відомо недостатньо.

Аналіз досліджень і публікацій. Практика створення та впровадження комп'ютерно орієнтованого навчального середовища аналізувалася в роботах В.Ю. Бикова, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, А.С. Монако, Н.В. Сороко, Ю.В. Тріпса та ін. В галузі використання ІКТ у навчально-виховному процесі накопичено значний науковий потенціал – це роботи В.Ю. Бикова, В.П. Беспалька, А.Ф. Верланя, А.М. Гуржія, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, В.В. Лапінського, Н.В. Морзе, О.В. Співаковського, О.М. Спіріна та ін.

Питанням формування полікультурної компетентності особистості присвячені роботи зарубіжних науковців М. Бирама, Н. Девіс, А. Ніколса, М. Ракотомена, Д. Стівенса, Е. Тейлора, А. Томаса, А.Фантіні, М. Шонхута та ін. В роботах українських вчених Л.І. Воротняк, Л.А. Гончаренко, В.В. Кузьменко, М.В. Сімоненко, І.В. Соколової приділяється увага формуванню полікультурної компетентності в умовах європейського освітнього простору. В роботах російських вчених І.В. Васютенкової,

Л.Ю. Данилової, О.М. Щеглової, О.Н. Щукіна розглядаються питання формування полікультурної компетентності вчителів та студентів.

Досвід використання методу культурного асимілятора висвітлено в роботах зарубіжних вчених Р. Альберта, Ю. Аокі, М. Беннета, Б. Брисліна, К. Кушнира, Г. Триандиса. Українські дослідники І.В. Ляшенко, І.П. Сінельник, М.А. Шиловська розглядають використання методу культурного асимілятора у процесі навчання іноземним мовам та підготовці майбутніх фахівців. Російські вчені Ю.П. Платонов, Т.Г. Стефаненко, Р.К. Тангаличева приділяють увагу методу культурного асимілятора з точки зору етнічної психології.

Мета статті – розглянути особливості використання культурного асимілятора як засобу формування полікультурної компетентності в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Зупинимось на змісті понять комп'ютерно орієнтованого навчального середовища та полікультурна компетентність. В.Ю. Биков дає визначення КОНС з точки зору моделей організаційних систем відкритої освіти: “Відкрите навчальне середовище – це таке навчальне середовище, будова якого передбачає цілеспрямоване використання в навчально-виховному процесі засобів, технологій та інформаційних ресурсів глобального освітнього простору, що утворюють освітньо-просторову компоненту навчального середовища” [1, с.381].

В зарубіжній науково-дослідній літературі існує декілька визначень полікультурної компетентності та її складових. Наприклад, Е. Тейлор розглядає полікультурну компетентність як перетворюючий навчальний процес, в якому “чужий” розвиває здатність до адаптації, змінюючи його або її точку зору, щоб ефективно зрозуміти і задовольнити вимоги культури приймаючої країни [76].

А. Томас визначає полікультурну компетентність як здатність “допомогти формувати процес міжкультурної взаємодії таким чином, щоб уникнути або контекстуалізувати непорозуміння, й в той же час створювати

можливості для вирішення спільних проблем таким чином, щоб це було прийнятним і продуктивним для всіх учасників” [8, с.141]. Дослідник вважає, що “Полікультурна компетентність проявляється у здатності визнавати, поважати, цінити та продуктивно використовувати - у власній та інших культурних умовах і детермінантах - сприйняття, судження, відчуття та дії з метою створення взаємної адаптації, толерантності до несумісності й розвитку синергетичних форм співпраці, життя разом й ефективних моделей орієнтації по відношенню до інтерпретації та формування світу” [7, с.143]. Це визначення підкреслює важливість доцільності та ефективності формування полікультурної компетентності в кожній людині. Воно звертає увагу на здатність особистості бути гнучким у власній поведінці в залежності від ситуації та контексту. При формуванні полікультурної компетентності велике значення має різноманітний досвід спілкування з представниками інших країн та культур. Н. Холден вважає, що “перспектива управління знаннями представляє культуру не як джерело відмінностей та антагонізму, а як форму організаційного набору специфічних знань. Ці знання можуть бути перетворені в неявні знання, які додають цінність під час діяльності людини, вони не можуть бути скопійовані суперниками”. [5, с.71].

Одним з найбільш ефективних засобів формування полікультурної компетентності є метод “культурного асимілятора” (англ. *Culture Assimilator*), який останнім часом набуває широкого поширення в різних країнах світу.

Перші “культурні асимілятори” були розроблені в 60-х роках ХХ століття групою американських психологів з Університету Ілінойс під керівництвом Г. Триадіса. Вчені вивчали та закладали в основу методики “культурного асимілятора” питання лідерства, міжособистісної комунікації, використання комп’ютерів під час навчання, взаємозв’язки між культурною та соціальною поведінкою. Мета методу - навчити людину бачити різні ситуації з погляду членів чужої групи, розуміти їхнє бачення світу. Тому Р. Альберт називає цей метод “технікою підвищення культурної

сенситивності (англ., *Intercultural sensitizer*) [2, с.139]. Програма була розроблена для американських громадян. У 80-х роках ХХ століття завдяки дослідженням К. Кушнера та Р. Брисліна була запропонована ідея “загальнокультурного асимілятора” (англ., *Culture-General Assimilator*), який має допомогти людям, що опинилися в іншому для них культурному середовищі. Цей підхід базується на тому, що люди, які потрапляють в інокультурне середовище, проходять через схожі етапи адаптації та встановлення міжособистісних контактів з місцевими мешканцями [4, с. 301-312].

Завданнями культурного асимілятора є освоєння ізоморфних атрибуцій, тобто способів інтерпретації поведінки людей представниками інших культур; переживання власних емоційних реакцій в обставинах міжетнічної взаємодії та їх коригування; формування установок на толерантну поведінку в інокультурному середовищі.

“Культурні асимілятори” представляють собою навчальний комплекс, який включає: стислі описи ситуацій (культурних інцидентів), де існує проблема культурної адаптації або проблема, пов’язана з культурними відмінностями між двома взаємодіючими представників різних культур; чотири інтерпретації поведінки діючих персонажів (можливі відповіді); пояснення до кожної інтерпретації, які передбачають обговорення та визначення найбільш відповідного варіанту відповіді. Наприклад:

Інцидент. Ви поїхали з візитом до родини приятеля, яка мешкає в Мексиці. Під час розмови Вам пропонують випити води. На вулиці велика спека й Ви вирішили прийняти пропозицію, але спостерігаєте за тим, звідки Вам візьмуть воду. Ви бачите, що господиня відкрила сміттєвий бак у кутку, занурила туди склянку, а потім пішла з нею до Вас. Ви сидите та перебуваєте в шоці від того, що тільки що відбулось. Що Ви будете робити?

Можливі відповіді

1. Ви люб’язно повідомите, що передумали і що не хочете пити.
2. Ви візьмете воду, а потім випадково проллете її, щоб не пити.

3. Ви запитаете родину, чому вони утримують воду в смітєвому баку та почнете пояснювати, що існують інші санітарні умови зберігання води.
4. Ви просто вип'єте воду з насолодженням.

Пояснення

Ви вибрали варіант 1. Ой! А якби Ваша мати себе почувала, якщо б Ви побігли до обіднього столу, тому що були дуже голодні, а потім, коли побачили те, що було на обід, то відмовились би від їжі. Як Ви думаєте, вона не помітила би, що відбувається? Це не є хорошим варіантом.

Ви вибрали варіант 2. Це було б дуже розумним вчинком, однак Ваша спрага залишилась невгамованою й родина знов запропонує Вам напій.

Ви вибрали варіант 3. Вибачте. Цей варіант показує відсутність у Вас культурної толерантності. Просто тому, що вони роблять якісь речі по-іншому, ніж у країні, звідки Ви приїхали, це не дає Вам ніякого права спробувати змінювати їх звички. Вони можуть дуже образитися.

Ви вибрали варіант 4. Хороша робота. Спочатку Ви повинні знати, що багато сімей в країнах Латинської Америки зберігають свою воду в чистих пластикових смітєвих баках. Тривалий час її кип'ятили, потім відстоювали й вона готова до вживання. Ви повинні пам'ятати, що вони теж люди і не можуть пити речі, які дуже шкідливі для здоров'я. Ви будете в порядку, вгамувавши спрагу[3].

Під час викладання і навчання багатьох предметів можна створити й змодельовати проблемні ситуації з реального життя для “культурного асимілятора” за допомогою комп'ютерних програм. В 2000 році фінським вченим К. Корхоненом було розроблено та впроваджено у навчальний процес студентів-бакалаврів “культурний асимілятор” у вигляді веб-додатків, який має назву “Такий же, але інший” (англ., *The Same but Different*) [6]. Даний освітній продукт широко використовується в країнах Європейського Союзу.

Розглянемо деякі засоби КОНС, які дають можливість ознайомити учнів з особливостями інших культур під час підготовки до роботи з “культурним асимілятором”. До цього відноситься використання:

- *короткометражних фільмів*, в яких учні мають звернути увагу на такі моменти: мова тіла, жести, культурна ідентичність, культура поведінки на вулиці, урочисті заходи, національні свята, культурні звичаї, костюми, сімейне життя, гендерні питання, розрив між поколіннями, стереотипи, прояви націоналізму, расизму;
- *навчальних презентацій* (англ., *Power Point Presentation*), які присвячені культурі своїй та іншій країни, щоб підвищити мотивацію учнів до навчання; підвищити інтерес до країни, надаючи інформацію про її історію, культуру, релігію; щоб з'ясувати, що учні вже знають про країну, або думають, що вони знають; щоб почати обговорювати існуючі стереотипи та відмовлятися від них;
- *цифрових фотокарток* на різні теми (наприклад, фото, що показують рівні бідності в різних країнах, історичні культурні пам'ятки тощо);
- *відео, CD матеріалів або Інтернету* для демонстрації обраного для розгляду аспекту зарубіжної культури.

В роботах зарубіжних дослідників Р. Альберта [2,с.165], К. Кушнера і Р. Бріслена [4, с.14, с.20, с.25, с.51] звертається увага на те, що “культурні асимілятори” передбачають і сприяють розвитку комплексного мислення і здатності сприймати ізоморфні атрибуції; поширенню знань щодо культури цільової групи; підвищенню рівня знань і застосування концепцій, які мають відношення до полікультурної комунікації; розвитку здатності аналізувати та вирішувати міжкультурні проблеми; зменшенню проявів етноцентризму; формуванню більш точних очікувань від міжкультурної взаємодії; зменшенню та подоланню негативних стереотипів; збільшенню полікультурної чутливості до культурної різноманітності; налагодженню ефективного спілкування з людьми цільової культури; підвищенню толерантності до щоденного стресу; підвищенню продуктивності роботи в міжнародних проектах.

Формування полікультурної компетентності, спираючись на досвід інших культур, має велике значення. Якщо немає можливості придбати такий

досвід, відвідуючи різні країни, то сучасні навчальні методи та засоби КОНС, набувають особливо актуального значення для вирішення такої проблеми.

Висновки.

1. Полікультурна компетентність є здатністю змінити своє знання, відносини і поведінку таким чином, щоб бути відкритим і гнучким до інших культур.
2. “Культурний асимілятор” є методом когнітивного орієнтування, метою якого є надати індивіду якомога більше інформації про розбіжності між двома культурами та навчити його бачити певні ситуації з точки зору представників іншої культури. Використання “культурних асиміляторів” є ефективним способом розвитку культурної свідомості.
3. Засоби КОНС відіграють значну роль у формування полікультурної компетентності учнів.

Список використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
2. Albert R.D. The intercultural sensitizer or culture assimilator: A cognitive approach // Handbook of intercultural training. N.Y., 1983. Vol. 48. P. 139-154.
3. Culture Assimilator. The Centre for Learning and Teaching University of Brighton [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://staffcentral.brighton.ac.uk/clt/international/3eCultureAssimilator.html> - Назва з екрану.
4. Cushner, K. & Brislin, R. W. 1996. Intercultural Interactions. A Practical Guide. (2nd ed.) Thousands Oaks, CA: Sage Publications.
5. Holden, N. J. 2002. Cross-Cultural Management. A Knowledge Management Perspective. Prentice Hall.
6. Korhonen Kasu. Intercultural Competence as Part of Professional Qualifications [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13222/9513912930.pdf?seq>

- [uence=1](#) - Назва з екрану. Taylor, E.W. (1994). Intercultural competency: A transformative learning process. *Adult Education Quarterly*, 44(3), 154-174.
7. Taylor, E.W. (1994). Intercultural competency: A transformative learning process. *Adult Education Quarterly*, 44(3), 154-174.
 8. Thomas, A. (2003). Intercultural competence: Principles, problems, concepts. *Erwagen, Wissen, Ethik*, 14 (1), 137 – 150.

Відомості про автора

Іванюк Ірина Володимирівна, науковий співробітник інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної Академії педагогічних наук України iivanyuk@yandex.ru

Займається питаннями полікультурної освіти, громадянської освіти, комп'ютерно орієнтованого навчального середовища.